Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з біології

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 04.05.2026 № 722
«Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів»

Критерії визначають рівень сформованості історичних знань і вмінь учнів через інтегровані показники **когнітивних процесів, навчальної діяльності, самостійності, комунікації та взаємодії, а також частоти й стабільності вияву сформованих умінь**.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву вмінь
1 / початковий	Сприймає окремі біологічні відомості, намагається розпізнати об'єкти живої природи за безпосередньою вказівкою вчителя. Відповідає на найпростіші запитання, припускаючись суттєвих змістових і логічних помилок.	Виконує лише частину простих навчальних дій: розглядає об'єкт, знаходить окрему ознаку, відтворює елемент схеми або малюнка лише за зразком.	Долучається до роботи лише за безпосередньої участі вчителя. Потребує постійного контролю, нагадувань і допомоги під час виконання біологічних завдань.	Уникає обговорення. Реагує на запитання переважно після спонукання. Не виявляє готовності до спільної роботи з однокласниками.	Виявляє окремі біологічні вміння лише у поодиноких випадках і за значної підтримки.
2 / початковий	Розпізнає частину відомої біологічної інформації, окремі об'єкти, явища та процеси за запропонованими ознаками. Намагається відповідати на прості запитання, але припускається змістових помилок.	Виконує прості навчальні дії за готовим зразком: визначає окремі ознаки організмів, заповнює частину таблиці, підписує елементи рисунка з допомогою.	Працює лише за постійної підтримки вчителя, потребує чітких інструкцій і зовнішнього контролю на більшості етапів.	Вступає у взаємодію переважно після звернення вчителя або однокласників; відповіді короткі, не завжди пов'язані зі змістом обговорення.	Уміння виявляються епізодично, переважно в знайомих і спрощених ситуаціях.
3 / початковий	Відтворює за зразком частину навчального матеріалу про організми, клітини, процеси	Виконує прості завдання за наданим алгоритмом: розпізнає біологічні об'єкти, встановлює окремі	Долучається до індивідуальної або групової роботи за участі чи допомоги	Реагує на звернення після спонукання; може виконувати просте доручення в групі, але	Уміння виявляються в окремих випадках, переважно за зразком і за підтримки.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву вмінь
	життєдіяльності, екосистеми. Відповідає на прості запитання, допускаючи окремі суттєві помилки.	відповідності, виконує нескладні спостереження за інструкцією.	вчителя. Потребує періодичного контролю.	майже не ініціює взаємодію.	
4 / середній	Відтворює основну біологічну інформацію, знаходить у тексті, схемі або таблиці відповіді на прості запитання; розрізняє основні біологічні об'єкти та явища.	Виконує типові репродуктивні завдання за зразком або алгоритмом: класифікує об'єкти, заповнює таблиці, визначає ознаки, читає прості схеми.	Працює з допомогою вчителя; частину завдання виконує під час групової роботи за підтримки інших учасників.	Включається в комунікацію переважно за ініціативою інших; взаємодіє з групою формально, відповідає не завжди по суті.	Уміння виявляються епізодично, переважно у стандартних навчальних ситуаціях.
5 / середній	Застосовує отриману біологічну інформацію у знайомій ситуації; формулює окремі запитання за змістом матеріалу, розпізнає причинно-наслідкові зв'язки з допомогою.	Виконує репродуктивні завдання за алгоритмом: порівнює біологічні об'єкти за заданими ознаками, встановлює прості взаємозв'язки, працює з таблицями та схемами.	Працює з допомогою або під керівництвом учителя; виконує визначену частину групового завдання з частковою допомогою однокласників.	Підтримує діалог, ініційований іншими; бере участь у груповій роботі, але переважно пасивно.	Уміння виявляються епізодично, але вже у кількох типових ситуаціях.
6 / середній	Застосовує біологічні знання для пояснення простих явищ; формулює уточнювальні запитання, встановлює нескладні причинно-наслідкові зв'язки між будовою, функціями та умовами існування організмів.	Виконує частково-пошукові завдання за алгоритмом: проводить нескладне спостереження, аналізує його результати, працює з рисунками, моделями, таблицями, простими графіками.	Працює під керівництвом учителя; виконує свою частину групового завдання відповідно до визначених обов'язків, за потреби звертається по допомогу.	Підтримує діалог, виявляє готовність до співпраці, може висловити власну думку, хоча не завжди активно взаємодіє.	Уміння виявляються епізодично, проте учень демонструє їх у більшості знайомих типових завдань.
7 / достатній	Знаходить необхідну біологічну інформацію у запропонованих джерелах; перетворює інформацію з текстової форми в таблицю, схему чи рисунок за зразком;	Виконує окремі дослідницькі завдання за узгодженим алгоритмом; розпізнає стандартні проблемні ситуації та розв'язує їх відомим	Працює з опосередкованою допомогою вчителя; бере участь у груповій діяльності, виконує доручену частину дослідження.	Долучається до комунікації переважно з ініціативи інших; готовий співпрацювати, висловлює прості аргументовані думки.	Уміння виявляються **постійно в типових біологічних ситуаціях**.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву вмінь
	формулює запитання, визначає стандартні причинно-наслідкові зв'язки.	способом; проводить прості біологічні спостереження.			
8 / достатній	Зіставляє та порівнює біологічну інформацію з різних джерел за заданими ознаками; перетворює один вид інформації в інший; встановлює взаємозв'язки між будовою та функціями.	Виконує типові дослідницькі завдання; розпізнає проблемні ситуації; обирає відомий спосіб їх розв'язання; аналізує результати спостережень і формулює висновки.	Працює з опосередкованою допомогою; активно співпрацює з групою, визначає власну роль і завдання, відповідально виконує свою частину роботи.	За потреби ініціює комунікацію; порівнює позиції учасників, бере участь у пошуку спільного рішення, аргументує власну думку.	Уміння виявляються **постійно в типових ситуаціях** та в окремих нових завданнях.
9 / достатній	Аналізує біологічну інформацію з різних джерел; визначає суттєві ознаки, взаємозв'язки та закономірності; робить обґрунтовані висновки на основі отриманих даних.	Виконує типові дослідницькі та окремі частково-пошукові завдання; вибирає з-поміж запропонованих способів розв'язання проблемних ситуацій доцільний; аналізує результати дослідження.	Працює переважно самостійно з опосередкованою допомогою; активно співпрацює під час виконання типових і нетипових навчальних завдань.	Може ініціювати комунікацію; аналізує думки інших, розвиває запропоновані ідеї, порівнює власні висновки з висновками однокласників, наводить аргументи.	Уміння виявляються **постійно в типових ситуаціях**, а також досить упевнено — у нових навчальних умовах.
10 / високий	Узагальнює біологічну інформацію з різних джерел; встановлює закономірності, пояснює взаємозв'язки між організмами та середовищем; переносить знання на нові ситуації.	Виконує дослідницькі та окремі творчі завдання; обирає доцільні способи розв'язання біологічних проблем, пропонує альтернативні рішення; самостійно аналізує результати дослідження.	Бере участь в організації роботи групи; активно співпрацює для досягнення спільної навчальної мети; аналізує власні дії та роботу групи.	Ініціює комунікацію, конструктивно реагує на думки інших, пропонує власні біологічні ідеї та обстоює їх аргументами.	Уміння виявляються **системно в типових і нетипових ситуаціях**.
11 / високий	Оцінює достовірність і значущість біологічної інформації з різних джерел за визначеними критеріями; критично аналізує дані,	Виконує дослідницькі й творчі завдання; пропонує різні способи розв'язання проблем, порівнює їхню доцільність та	Планує та організовує співпрацю в групі; конструктивно взаємодіє з учасниками; обґрунтовує власні навчальні дії та	Активно ініціює та підтримує комунікацію; оцінює позиції інших і власну позицію; розвиває ідеї учасників	Уміння виявляються **системно в типових і нетипових ситуаціях**, у тому числі під час

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву вмінь
	аргументи, результати досліджень, виявляє закономірності.	ефективність; аргументує результати біологічного дослідження.	аналізує ефективність роботи групи.	обговорення, аргументовано відстоює висновки.	самостійних досліджень.
12 / високий	Самостійно оцінює біологічну інформацію з різних джерел, критично визначає її достовірність, обґрунтовує висновки; пояснює складні взаємозв'язки та закономірності; прогнозує наслідки біологічних процесів і діяльності людини.	Виконує дослідницькі та творчі завдання; пропонує різні способи розв'язання нестандартних біологічних проблем, обирає та аргументує найдоцільніший; самостійно планує, проводить, аналізує й презентує результати дослідження.	Усвідомлено діє в нестандартних ситуаціях самостійно, у парі або групі; оцінює ризики та прогнозує наслідки; аналізує й оцінює власні навчальні дії, планує подальший навчальний поступ; організовує співпрацю та оцінює внесок учасників.	Виступає посередником у комунікації; оцінює позиції інших і власну позицію; формує аргументовану лінію міркування, спрямовує взаємодію на спільну мету, надає конструктивний зворотний зв'язок.	Уміння виявляються **системно в типових і нетипових ситуаціях**, у нових, складних та практично орієнтованих завданнях.

ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ З БІОЛОГІЇ

Під час визначення рівня навчальних досягнень учня/учениці з біології доцільно **комплексно враховувати** не лише обсяг відтворених знань, а й здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях, працювати з біологічною інформацією, проводити спостереження та дослідження, робити висновки, аргументувати власну думку, взаємодіяти з іншими та діяти самостійно.

Під час оцінювання доцільно враховувати:

1. **Рівень сформованості біологічних знань**
   - знання основних понять, термінів, закономірностей і біологічних процесів;
   - розуміння будови та функцій біологічних об'єктів;
   - знання взаємозв'язків організмів між собою та з довкіллям;
   - правильність і повноту відтворення навчального матеріалу.
2. **Розуміння та застосування біологічних знань**
   - пояснення біологічних явищ і процесів;
   - встановлення причинно-наслідкових зв'язків;

- застосування знань у стандартних і нових ситуаціях;
- використання біологічних знань для розв'язання практичних і проблемних завдань.

3. **Роботу з біологічною інформацією**
   - пошук, добір та опрацювання інформації;
   - аналіз текстів, таблиць, схем, рисунків, діаграм, графіків, моделей;
   - порівняння інформації з різних джерел;
   - визначення достовірності та значущості інформації;
   - перетворення інформації з одного виду в інший.
4. **Дослідницьку діяльність**
   - формулювання запитань і проблеми дослідження;
   - висунення припущень/гіпотез;
   - планування та виконання спостережень і дослідів;
   - дотримання правил безпеки під час практичної роботи;
   - фіксацію та аналіз результатів;
   - формулювання обґрунтованих висновків.
5. **Уміння аналізувати та робити висновки**
   - визначення суттєвих ознак біологічних об'єктів;
   - класифікація та порівняння;
   - встановлення закономірностей;
   - аналіз результатів спостережень і досліджень;
   - аргументоване формулювання висновків;
   - прогнозування можливих наслідків біологічних процесів.
6. **Практичну спрямованість знань**
   - використання біологічних знань у повсякденному житті;
   - розуміння значення здорового та безпечного способу життя;
   - відповідальне ставлення до власного здоров'я;
   - усвідомлення взаємозалежності людини і природи;
   - застосування знань для прийняття обґрунтованих рішень щодо довкілля.
7. **Самостійність навчальної діяльності**
   - виконання завдань без постійної допомоги вчителя;
   - вибір способу виконання завдання;
   - планування власної діяльності;
   - використання різних джерел інформації;
   - здатність виявляти та виправляти помилки;

- оцінювання власних результатів і визначення напрямів подальшого навчання.

8. **Комунікацію та взаємодію**
   - чітке й послідовне висловлення власної думки;
   - використання біологічної термінології;
   - аргументування власних висновків;
   - уміння слухати та враховувати думки інших;
   - участь у парній і груповій роботі;
   - конструктивне обговорення результатів дослідження.
9. **Творче та критичне мислення**
   - пошук нестандартних способів розв'язання проблем;
   - висунення власних припущень;
   - генерування ідей;
   - оцінювання різних способів розв'язання проблеми;
   - критичне ставлення до біологічної інформації;
   - аргументоване оцінювання тверджень і висновків.
10. **Системність і стабільність вияву компетентностей**

- наскільки регулярно учень/учениця демонструє сформовані вміння;
- здатність переносити набуті знання й уміння в нові ситуації;
- результативність виконання завдань різного рівня складності;
- стійкість сформованих умінь під час самостійної роботи.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ

Рівень	Загальна характеристика
Початковий	Учень/учениця має фрагментарні уявлення про біологічні об'єкти, явища та процеси, відтворює окремі факти й терміни переважно за допомогою вчителя. Виконує прості завдання за зразком або безпосередньою інструкцією. Потребує постійної підтримки, додаткових пояснень і контролю. Вміння застосовувати біологічні знання, аналізувати інформацію та робити висновки сформовані недостатньо.
Середній	Учень/учениця відтворює основний навчальний матеріал, розуміє окремі біологічні поняття та закономірності, виконує типові завдання за алгоритмом. З допомогою вчителя встановлює прості причинно-наслідкові зв'язки, працює з таблицями, схемами,

Рівень	Загальна характеристика
	рисунками, проводить нескладні спостереження. Може застосовувати знання у знайомих ситуаціях, але ще потребує підтримки під час виконання складніших завдань.
Достатній	Учень/учениця демонструє достатнє розуміння біологічних понять, закономірностей і процесів, самостійно застосовує знання у типових ситуаціях. Уміє аналізувати біологічну інформацію, порівнювати об'єкти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, проводити дослідження за визначеним алгоритмом, аналізувати результати та формулювати висновки. Бере активну участь у парній і груповій роботі, аргументує власну думку.
Високий	Учень/учениця системно й усвідомлено застосовує біологічні знання, уміє переносити їх у нові та нестандартні ситуації. Критично аналізує інформацію з різних джерел, оцінює її достовірність, самостійно планує та здійснює дослідницьку діяльність, обґрунтовує висновки, прогнозує наслідки біологічних процесів. Виявляє ініціативність, самостійність, творчість, критичне мислення, ефективно взаємодіє з іншими та здатний/здатна організовувати спільну діяльність.

Орієнтовне співвідношення рівнів із 12-бальною шкалою

Рівень	Бали	Узагальнений показник
Початковий	**1–3**	Фрагментарне володіння біологічними знаннями; виконання переважно за допомогою та зразком
Середній	**4–6**	Відтворення й розуміння основного матеріалу; виконання типових завдань за алгоритмом
Достатній	**7–9**	Усвідомлене застосування знань, аналіз, дослідження та аргументоване розв'язання типових проблем
Високий	**10–12**	Системне, творче й критичне застосування біологічних знань, самостійне дослідження та розв'язання нестандартних проблем

Важливо: рівень визначається **комплексно**, а не за кількістю правильних відповідей чи обсягом відтвореного матеріалу. Для біології особливо важливо враховувати поєднання **знань + практичних умінь + дослідницької діяльності + роботи з інформацією + самостійності + комунікації + здатності застосовувати знання в нових ситуаціях**.